

GABRIEL

Údolí se rozběhlo do dálky jako přílivová vlna a hnalo se prostorem až k horské bariéře, uzavírající tento kout panenské přírody. Zapomenutá krajina dokázala každému, kdo ji objevil, zazářit jako skvost. Vytvářely ji strmé hory se světlými skvrnami pastvin a les, vybíhající po úbočí. Tající sníh, deště - at' už jarní, letní, nebo podzimní - schraňovaly životodárnou vodu v neznámých dutinách země, odkud vyvěrala v pramíncích, které se postupně proměňovaly v potok, takové stříbřité bujaré jančidlo. Osaměle rostoucí buky proteplovaly krajinu stejně, jako ji skupiny břízek prosvětlovaly.

To všechno bylo původní.

Ani pár chalup, které se uchytily v místech, kde se stráň zhoupla v bocích a vytvořila mělký záhyb, nerušilo dojem přirozené celistvosti. Stejně už dávno přijaly barvy okolí a dokonale splývaly se stíny ranního probouzení a večerního usínání. I lidé se přizpůsobili. Ta hrstka starousedlíků, i těch pár chalupářů z města, kteří si zprvu jen pomalu zvykali na to, že čas se tady neřídí tikotem hodinek, ale bučením krav a cinkotem zvonečků ovčích stád.

Hezky to jednou řekl Gabriel prvnímu z nich, co koupil chalupu po Hrtoňové: „Když tu chceš s námi žít, tak nauč nohy chodit pomalu a místo rádia poslouvej les. Je to lacinější a i rozum si přijde na své.“ Odmlčel se a dodal: „Les zatím patří nám...“

Gabriel. Gazda Gabriel a rádce Gabriel. Pytlák Gabriel a dobračisko Gabriel. Věčně oblečený do vesty z ovčiny a plátěných nohavic, na nichž byl nejčistší opasek stahující kalhoty kolem boků stejným způsobem, jakým se provázkem zavazuje pytel brambor. Košile měl buď všechny stejné, nebo vlastnil jenom jednu, z kostkovaného flanelu, s legračně přišitým poutkem pod krkem, do něhož zapínal poslední knoflík.

„Však co, v létě je horko, v zimě nosím kožich,“ odrážel narážky na své oblečení. „Kdo by se staral o knoflíky, hlavně at' slouží zdraví!“

Každého, kdo se s ním setkal, zaujala starcova tvář, už hustě rozrytá křivkami vrásek. Oživovaly ji oči, vždycky trošičku přimhouřené, zvyklé dívat se do dálek i přes hledí pušky na jelena. A vlasy měl Gabriel bílé, tak bílé jako mléko v dojačce, když na horách podojí hospodyně kravku, která neví, co je to silážní směs nebo kostní moučka, protože se živí jen tím, co si naškubne z voňavosti na stráních.

Patřil k té krajině stejně jako vřes rostoucí na místech, kde má taková rostlina růst, stejně jako buky a vybělené kameny v potoce. Ta jejich skvostná bělost mě vždycky udeřila do očí v době, kdy letní slunce zahoří mezi stromy už při svítání a v poledne šlehá potoky ohnivým bičem, až vysychají.

„Kdyby už zapršelo,“ řekl mi Gabriel na sklonku rozpáleného dne. „To by rostly hříby. Našemu Tonkovi skončí dovolená a má jich pro mámu nasušeno tak do jedné hrsti.“

Než jsme se s Gabrielem sprátelili, nebyl tak sdílný. Spíše trošku žárlil, protože ani pro mne nebyly hory něčím cizím a neznámým. Sblížila nás bouřka. Vyjel s žebříňákem taženým kravkou s kouzelným jménem Haluška, aby svezl obilí. Chvilí jsem ho pozoroval, jak hází snopy na vůz, leze za nimi, urovnává a zase slézá dolů. Vyběhl jsem na políčko a ukázal mu, aby vylezl na fůru a zůstal tam. Obíhal jsem dokola a podával slaměné panáky gazdovi k nohám. Svezli jsme všechno těsně před tím, než mračna spustila záplavu. Večer, po dešti, mi přinesl kus ovčího sýra; byl dozlatova vyuzený a voněl jako nedělní odpoledne.

„Musím zabít medvěda!“ prohlásil zničehonic, když jsme seděli u slivovice a toho báječného sýra. „Tři úly mi rozbil, mrcha!“

Tehdy jsem už sice věděl, že zákon a lidé z hory se k sobě mají jako rys a laň, ale přesto jsem zapochyboval...

Jen se ušklíbl: „Když škodu ohlásím, tak hajní přivedou koně - jednoho, dva, tři. V dolině to bude smrdět jako na mrchovišti. Potom na medvěda přijede nějaký chlap, kterému bude scházet právě tolik trpělivosti, kolik bude mít peněz - a medvěd se ve zdraví a v pohodě dožije příštího jara. Akorát mu zachutná i maso a budou se pak ztrácet taky ovečky. - Nic, klepnu ho sám!“

Nemohl bych říci, že to udělal, ale medvěd se na jaře už neukázal. Místo něho však přišli další lidé. Žádní chalupáři, pouze geometři se svými instrumenty.

„To budete dělat širší cestu, aby za námi mohli politici, když už sem kombajny nedojedou?“ křikl na ně Gabriel, jakmile se objevili se svými zaměřovacími latěmi u jeho chalupy.

„Učte, dědo, ovce plavat. Budete tu mít přehradu,“ vrátil mu jeho jízlivost kluk s vlasy až po ramena a rty i ušima prošpikovanými kroužky a perličkami.

„Já myslel, že kroužek v nose má pouze vůl,“ zfalšoval trošku pravdu Gabriel. „Tak nevím, jestli tomu mám věřit, když se chlapi mění v Rusalky. Sundej gatě, ať vidím, kdo vlastně přede mnou stojí...“

Večer však ke mně přišel - i s Tonkem.

„Řekni, bylo by to možné?“

Něco málo jsem o zamýšleném projektu přehrady věděl. Proto mi nedovolili chalupu koupit, jen pronajmout.

„Stavět se má, ale kdy, to ještě není jasné. Nejsou peníze...“

„A co ti, kteří je ukradli, nevracejí?“

Pro jedovatost nechodil daleko. I to málo, co mu z města donášeli sousedé, dovolilo starci vyhodnocovat situaci ve státě dost přesně.

„Všechno vykoupí, chalupy zbourají a údolí zatopí. Zbude tady jen velká kaluž.“

Gabriel se posadil. Přejel dlaněmi po stehnech a prsty sevřel kolena. Ruce měl zčernalé, stejně rozpraskané a drsné, jako byly trámy jeho chalupy. S úžasem jsem pozoroval, jak se mění výraz starcovy tváře, jak pojednou

uvadá. Ale trvalo to jen chvíli. Pak se odněkud vrátil a byl to opět starý Gabriel, člověk, který toho nikdy moc nenamluvil, leda když se jednalo o práci na poli - nebo o mariáš v hospodě.

Nejdříve se vrátily jeho oči: začaly ožívat první, zorničky se rozšířily, zvětšily a trošinku je přeletěla mlha pradávna. Pak cuklo i ve tváři; koutky úst se stáhly a vrásky u kořene nosu vystoupily a podepřely čelo.

„Já vím,“ usmál se někam do dálek, které před chvílí opustil, „já vím, že je to divné, co tady plácám, ale s tímto krajem odejde všechno moje...“

Vytáhlý Tonek mlčel. Dřepl si se svými pětadvaceti lety a plavovlasou hlavou do kouta, opřel se zády o zeď a díval se z okna. Přijížděl za dědou z města, protože jediná Gabrielova dcera opustila tátu i chalupu už před mnoha roky a následovala manžela ne z pokory, v jaké byla vychována, ale z nezbytí, z nutnosti, z touhy po snadnějším životě. A snad ještě z mnoha jiných příčin, provázejících nejvyspělejší stadium otrokářské společnosti, k jakému současná civilizace dospěla. Tonka však hory přitahovaly, snil o tom, že bude lesníkem. Ted' znejistěl stejně jako děda.

„Kam půjdou jeleni? A srnčí? Nebudou to mít lehké tam, kam zamíří. Narazí na jiné paroháče s právem domácích pánů, nevládných k vyhoštěncům...“

„Lidé jsou dobří - i zlí, Tonku. O ně se však nebojím, to ze sebe samého mám strach, jestli budu muset...“ Podíval se na mne.

Vydržel jsem jeho pohled, třebaže to nebylo snadné. Vzít člověku naději je neodpuštělná krutost. Vždycky je třeba doufat - a tak jsem povzbudivě přikývl: „Až k tomu dojde, tak řešení najdeme. Koupíte si něco nového, za výkup se platí dobře.“

„Budu asi protivný - moc. Tam mi bude scházet každičká blbost, na kterou jsem si za léta zvykl. Lidé nepochopí, kořeny se zavrtaly moc hluboko...“

Odešli až za tmy. Slyšel jsem, jak chrastí kamení na cestě, ale hlasy se už neozvaly. Gabriel se ponořil do mlčení.

Ke konci léta jsem se nastěhoval do chalupy na celou dovolenou. Ve městě houstla atmosféra, noviny, rádia i televize přinášely bahno: podvody, lži politiků, svědectví o bezohledném rozkrádání a ubíjení víry v existenci morálky. Ti, co se vždycky živili prací, byli svědky, jak lze vydělávat velké peníze mlácením hubou. Najednou si uvědomili, kolik trubců v úlu českého státu žije. Vyrojili se z kanceláří, kde léta popíjeli kávu nebo něco ostřejšího a sem tam vyplnili pár lejster na důkaz své nepostradatelnosti. Ted' našli do všech možných politických stran, aby urvali, co se ještě urvat dá. Korupce byla ne-li legalizována, tak alespoň tolerována. Mnohými byla moc přijímána jako prostředek k sobeckému a kořistnickému způsobu života, aniž by byli ochotni převzít také odpovědnost za své činy. Malý stát uprostřed Evropy - už pokolikáté ve své historii - opět promrhával šanci zaujmout důstojné místo mezi sousedy a začít stavět svou budoucnost na bytelných základech. Pro

slušného člověka bylo velmi těžké a bolestné být svědkem národního úpadku, nové doby temna.

Na horách jsem hledal odpověď na řadu otázek. Blízké okolí se zatím nezměnilo, pouze v údolí rozšířili cestu a vykáceli les. Jindy bych si toho ani nevšiml, protože od doby, kdy se lesáci rozdělili na státní a akciové, začali dva kohouti na jednom smetišti potvrzovat starodávné pořekadlo. Zajímavé pouze bylo, že čím více se z lesa těžilo, tím více jedna část lesníků bohatla, zatímco státní vykazoval z „bohatství, co roste“ minimální zisk. Kulišárna jako vyšitá. I proto mi prázdnota, která po lese zůstala, vadila.

Ráno jsem potkal Gabriela. Košík měl plný hřibů a toho největšího - praváka s kloboukem velikým jako mísa na čočku - nesl v ruce.

Usedli jsme na zem, do trávy, nízké, jak ji spásly ovce. Gabriel vytáhl z kapsy sýr zabalený v plátěnku a podal mi ho, abych si ukrojil. Díval se, jak jím - a zřejmě na něco čekal - mlčky. Připadal mi jako dítě, když nastaví dlaně v očekávání, aniž by v tom vidělo něco pokořujícího, protože v tomto věku ještě čekání nepokořuje. Stáří je stejné.

„Porostou příští rok, i ten další. Ještě si hory užijeme.“

Povzdechl si: „Ale oni pak stejně začnou.“

Neodpověděl jsem. Moje myšlení a cítění bylo na jeho straně.

„Tonek chce studovat. Dám mu peníze, ať se kluk učí. Bude dobře, když mezi študované přijde někdo od nás, z dědin, někdo nezkažený, nezvyklý pohodlí, kdo ještě neotupěl, komu záleží na krajině i na - lidech.“

Stále měl víru v lidi. Silnou. Opírající se o zkušenosti a život, v němž nedostal nikdy nic zadarmo. Pomáhal sousedům a oni zase jemu. To byl zákon přežití, myšlenka stejně silná a hutná, protože měla motiv, stejně výrazný a stejně důležitý, jaký mají matky, když chrání své děti.

„Nikam už nechod’! Všechna místa jsem prošel. Moc jsem tam toho na semeno nenechal.“

Udělalí jsme velký kastrol smaženice, sedli si s ním na zápraží a cpali se. Chléb byl čerstvý, voňavý a křupavě vypečený. Byly to lukulské hody, o jakých se Římanům ani nezdálo.

„Sprchne!“ řekl s plnou pusou Gabriel. „Musím dát krávkě krmení.“

Měl obrovský, dřevěný trakař. Dal mi co proto, než jsem ho vystrkal na hořejší Gabrielovu loučku. Gazda nakosil, já uhrabal a naložil. Zpátky jsme jeli systémem dvou živých brzd: já držel trakař a Gabriel šňůru, kterou mi uvázal kolem pasu.

„V dešti se loví nejlépe. Musí to být ale takový jemný, mírný, jinak zvěř zaleze do houštin. Jednou mi přišel do cesty divočák, však jsem mu stříhl míru na kabát. Ale to už je hezky dávno, že to snad ani není pravda,“ rychle zvrátil řeč, protože věděl, co si myslím o jeho pytláčení. „Teď se už jenom dívám...“

Skutečně se rozpršelo. Gabriel zůstal stát ve dveřích chlěva a pozoroval protější svah. „Když si představím, co všechno zmizí pod vodou, kolik půdy, lesa, krásy...“ Nedopověděl, protože u chalupy zastavilo terénní auto.

Vyskočili z něho tři muži. První, chlap jako hora, rozrazil vrátka: „Zdravíme, hospodáři!“ Otřel si dlaní mokré čelo. „Řekli nám, že je u vás vždycky plná bečka žinčice. Máme žízeň, prodáte?“

Gabriel se beze slova obrátil a vešel do chalupy. Muž zůstal v rozpacích stát, jeho společníci nabírali dech k poznámce. Nedal jsem jim šanci. „Šel pro hrníčky.“

Sud se žinčicí měl ve stodole, na mlatě. Sundal plechové víko a zamíchal objemnou naběračkou.

„Co vás honí po horách v dešti?“ zabručel, když naléval podruhé.

„Hromská přehrada, čert nám ji byl dlužen,“ řekl dobrácky hromotluk. „Musíme zaměřit hráz ještě jednou, protože geologové přišli na nějaké zádrhele v podloží.“

„Tak ji snad nebudou ani stavět, třeba by spadla,“ potěšil se novou nadějí Gabriel.

„Jen se nebojte, dědo, přehradu budou stavět machři, co jich už za sebou mají hezkou řádku. Postaví ji tak, že udrží i ty hory okolo, kdyby se najednou sesypaly.“

Gabrielovi naskočila mezi očima hluboká, kolmá vráska. Věděl jsem, co znamená.

„Je to ale blbost, stavět přehradu tak vysoko v horách. Lidi vyštvou, a stejně jim tu kaluž za pár let zanese všechno, co voda splavuje z kopců. Někdy mám dojem, že lidi ztrácejí soudnost. Blbnou... Čert je vem!“

Chlapisko jen usrklo žinčice a pláclo vyhýbavě: „Co já s tím, dědo? Jsem kolečko v soukolí.“

Gabriel si oběma rukama vjel do naježené kštice. „To poznáš, až vám začnou být města těsná. Zatím jste všichni slepí, jako ten beran, co přišel o obě oči a vodil ovce stále dokolečka, než jsem jeho slepotu objevil. Skončil v klobáskách. Eh!“ mávl rázně rukou. „Však poznáte sílu horských potoků. - A co ty tisíce stromů? Porostou někde jinde - nebo prostě nebudou?“ Vztekla si odplivl a štěkl: „Darmo mluvit k hluchým, zbytečně plýtvat řečmi tam, kde rozum dřímá!“ Přibouchl víko a třískl do něho pěstí. Otočil se a vyběhl ze stodoly.

„Není mu to jedno, víte,“ řekl jsem hostům, aniž to znělo jako omluva.

„Je to stará generace. Příliš na všem lpí, nejsou pružní - a člověk se musí umět hejbat,“ pustil na svět myšlenky šofér, který do této chvíle mlčel. Dal jasně najevo, že jemu je lhostejné všechno. Kromě peněz. Nenechal na víku ani vindru.

Události dostaly zanedlouho rychlý spád. Domácím docházely obsílky, přijel odhadce a stanovil ceny.

Najednou zmizely všechny pochybnosti a naděje se zvedla jako pára do nedozírné výšky. Jako děsivá jistota vyrůstala představa přehrady v údolí. Změna, která se stala s lidmi, byla ohromující. Náhodnému návštěvníkovi by snad navenek všechno připadalo normální. Bylo to však skutečně jenom zdání.

Lidem se za čely usadily myšlenky na budoucnost, o níž měli jen mlhavé představy. Přestali žít ze dne na den, což jim po generace zaručovalo radost ze života a prodlužovalo věk bez zázraků moderní chemie a lékařské vědy. Každá jejich činnost tím byla poznamenána, veškerou práci odváděli mechanicky, bez onoho zápalu, který člověka odměňuje pocitem smysluplnosti výsledku jeho námahy. Snad právě proto ve mně zůstal dojem, že celý rok neprožili, ale přeskočili, jako kdyby ho chtěli vymazat nejen z vědomí, ale i ze skutečnosti. Najednou tu bylo další léto, aniž někdo vzpomněl, že předchozí podzim byl suchý, zima nijaká a jaro sychravé.

Zašel jsem ke Gabrielovi, abych mu pověděl, že nad horou plachtí orli. „To bude horko, moc,“ usmál se, ale hned zvážněl. „Právě říkám Tonkovi, že díky chalupě na spadnutí bude jednou bohatý. Tady,“ plácl o stůl nějakým výpisem, „tady mám hodnotu kousku krajiny. Kolik by asi museli vyplatit, aby ocenili život, který jsem tu prožil?“

Tonek nemluvil. To asi starý, než jsem přišel, si na vnukovi hasil zlost. Nebo i chlapci došlo, že něco pěkného nenávratně končí?

„Sakra!“ pokračoval Gabriel. „Dole budu mít ústřední topení, prý hlídané technikou, abych moc nepřetápěl... Jako kdybych tady někdy něco podobného potřeboval. Když je zima, tak to k chalupě létají ptáci a jeleni žebrou o seno. Konec zimy ohlašují konipasové, jaro se pozná na srnčím - nebo na holkách, když tahají kluky k houštinám.“ Usmál se. Zřejmě si vzpomenu na dobývání klínu leccjaké krasavice, která k němu v mládí zabloudila. „A teplotu léta určují orli. Hrom aby vzal celou přehradu! Co já s tím?“ prudce odhodil papír s výpisem účtu. „Jediná hodina strávená tady je k nezaplacení!“

Pak už s námi dvěma nepromluvil. Seděl u stolu a díval se z okna; bylo dokořán otevřené a dovnitř, jedna za druhou, létaly nádherné zlaté mouchy.

Tehdy vlastně začalo Gabrielovo loučení s krajem doopravdy. Pochopil jsem to ve chvíli, kdy začal nově ohrazovat pastviny.

„Mašlení nevěsty,“ zašeptal Tonek. Stál za mnou a díval se, jak děda mlátí sekerou do dřeva.

„On to snad ani nepřežije.“

„Gabriel?“ Přišlo mi to k smíchu. „Tonku, mít tak dědův kořínek!“

Vyměnil dokonce i šindele na střechách a z hory přitáhl břízy; sroubil z nich lavičku. Byla stejně bílá jako ovce na pastvinách, kameny v potoce a Gabrielova hlava.

„Aspoň obraz kdyby někdo namaloval!“ přišel si jednou postesknout. „Zaplatil bych dobře!“

Dovezl jsem na chalupu všechny své fotoaparáty. Místo po místě, ráno, v poledne, večer, za slunečného počasí i v dešti jsem fotografoval kraj, který měl přestat být. I Gabriela jsem vyfotil, protože dědek byl neodmyslitelnou součástí této krajiny.

Stěhovat ho přišli lesáci. Ti chudší. Přijeli s vozidlem na svážení dříví a nakládali a vozili celou noc Gabrielův majetek na křižovatku, kam měl ráno dojet stěhovací vůz.

„Ani kousek toho zatraceného harampádí tu nechce nechat,“ stěžoval si fořt. „Každé prkno bere s sebou. Nikdy bych nevěřil, že je tak chamtivý.“

Mýlil se. Chamtivý Gabriel skutečně nebyl. Bral do nového všechny věci jen proto, že byly součástí jeho života.

„Pošleš?“ zeptal se, když mi podával ruku.

„Přivezu osobně - černobílé i barevné.“

Potřásl hlavou. „Věřím. Ani domácím ten kraj nepřirostl k srdci tolik jako tobě.“ A zčistajasna řekl: „Čau!“ Píchl mě ten pozdrav, protože v něm bylo tolik cizího a nehodícího se ke starci s bílou hlavou, který byl tak citlivý jako právě se rozvíjející kopretina.

Končil podzim, a já ještě zůstal do zimy, abych dokončil svou práci. Někdy mi přijel dělat asistenta Tonek. Když jsem se ptal na dědu, jen krčil rameny.

„Teskní. Je přesně takový, jak se sám jednou popsal. To víte, chlapa z hor po tolika letech strčte do chalupy, kde je kolem samá rovina, cesty a plno aut. Vadí mu hluk a smrad. Většinu času tráví u okna a pořád kouká k severu, sem, k horám.“

Dodělal jsem poslední záběry a vrátil se domů. Vyvolával jsem filmy po řadě, tak jak šla roční období. Jaro na Gabrielově zahrádce, jaro na pastvinách, jarní pstruzi a zase Gabriel sušící seno, kravka u žlabu a Tonek rozpačitě se tvářící, že ho objektiv zastihl při dojení, chlapecké dlaně plné struků objemného vemene. Ani barvy nezklamaly. Podzim na fotografiích zazářil červeně a zlatě. A tu je zajímavá fotografie: je na ní Gabriel a něčím na mě mává. Zvětšovák dělá, co může - ne, tohleto nesmí na denní světlo, co kdyby to byla skutečně medvědí tlapa?

Koupil jsem album. Veliké, aby obsahu fotografií tvořilo důstojný rámeček. Na první stranu jsem vybral Gabrielův portrét. Je na něm jako živý, zdá se, že už už vysloví: „Tož, to se ti podařilo, filištine jeden!“

Někdo zazvonil. Paní v šedomodré pošt'ácké uniformě mi podává telegram. Podepisuji příjem, děkuji a zavírám dveře. Papír šustí, je nepoddajný, jak ho někdo až příliš pečlivě skládal.

„Děda zemřel. Tonek.“

Dlouho do noci jsem seděl nad fotografiemi. Pečlivě jsem probíral všechny, než jsem vybral tu, kterou jsem do alba nalepil jako poslední. Je to pohled od Gabrielovy chalupy do údolí. Slunce svítí, voda v potoce se třpytí, kameny i prach plní cesty mají stejný odstín. Dělal jsem ten záběr ze stativu,

děda stál vedle a mlčel. Teprve až cvakla spoušť, řekl: „Bude to i na té fotce tak pěkné?“